

تأثیر حکمروایی خوب شهری در ارتقاء خدمات رسانی به سکونتگاه های غیر رسمی نمونه موردی (محلّه شهید رجائی مشهد)

مهدی صفری (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران)

mahdisafari@mashdiau.ac.ir

کتایون علیزاده (دانشیار گروه جغرافیا، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران، نویسنده مسئول)

k-alizadeh@mashdiau.ac.ir

حمید جعفری (دانشیار گروه جغرافیا، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران)

jafari1421@mashdiau.ac.ir

چکیده

یکی از وظایف مدیران شهری تأمین خدمات مورد نیاز شهروندان در سطح شهر و ارتقاء این خدمات در مناطق مختلف شهری است. از جمله مناطق شهری که دارای کمترین امکانات رفاهی و خدماتی هستند، مناطق حاشیه نشین شهرها می باشند. یکی از رویکردهای اخیر در زمینه مدیریت شهری که رفاه عموم شهروندان را در نظر دارد، حکمروایی خوب شهری می باشد. بر این اساس هدف پژوهش حاضر ارائه راهکارهایی برای ارتقاء خدمات در بخش تجهیزات شهری (مراکز پلیس و ایستگاه های آتش نشانی) بر اساس حکمروایی خوب شهری در محلّه شهید رجائی مشهد است. روش اصلی پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد. جامعه آماری شهروندان محلّه شهید رجائی مشهد می باشند. که حجم نمونه بر اساس بلوک های آماری سال ۱۳۹۵ و فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین گردید. از بین شاخص های حکمروایی خوب شهری ۶ شاخص (مشارکت، قانون مندی، جهت گیری توافقی، بینش راهبردی، تمرکز زدایی، عدالت) به عنوان متغیر مستقل و خدمات تجهیزات شهری (مراکز پلیس و ایستگاه های آتش نشانی) به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفتند. اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخت گردآوری شد. برای محاسبات آماری و تحلیل داده های پژوهش، از نرم افزار Smart PLS استفاده شد و اطلاعات پژوهش به دو شیوه کتابخانه ای و میدانی گردآوری گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که شاخص های جهت گیری توافقی و بینش راهبردی و مشارکت به ترتیب بیشترین اثر را بر ارتقاء خدمات در بخش تجهیزات شهری (مراکز پلیس و ایستگاه های آتش نشانی) در سطح محلّه شهید رجائی مشهد دارند.

کلمات کلیدی: حکمروایی، حکمروایی خوب شهری، حاشیه نشینی، سکونتگاه غیر رسمی، ارتقاء خدمات، شهرک

شهید رجائی مشهد

باتوجه به توسعه روزافزون جامعه شهری دست یابی عادلانه در توزیع دارایی های عمومی، هدفی بسیار حائز اهمیت برای برنامه ریزان شهری به شمار می رود. توزیع مناسب و چیدمان متعادل کاربری ها، به صورتی است که گروه های اجتماعی معین با خصوصیات مکانی (فضایی) گوناگون، همگی تا حد امکان از آنها بهره مند شوند و به آنها دسترسی داشته باشند که دستیابی به این هدف در گرو انجام ریزی کاربری اراضی شهری است (اسماعیل نژاد و اسکندری ثانی، ۱۳۹۵، ص. ۲۵۳). در تعریف خدمات: هر عمل یا عملکرد غیر ملموسی که یک گروه می تواند به دیگری ارائه دهد، در صورتی که اساساً مالکیتی به وجود نیابد را خدمات می گویند (رفیعی کیا، ۱۳۹۸، ص. ۲۶). به طور کلی توزیع مناسب خدمات شهری و استفاده صحیح از فضاها به عنوان عواملی مهم در جهت اجرای عدالت اجتماعی به همراه عدالت فضایی در نظام برنامه ریزی شهری باید رعایت گردد (اصغری زمانی، ۱۳۹۷، ص. ۲). چرا که در نتیجه، دسترسی ضعیف فضایی به امکانات شهری می تواند کیفیت زندگی ساکنان محله های آسیب دیده را تشدید کند (آشیک^۱ و همکاران، ۲۰۲۰، ص. ۷۷). بنابراین مهمترین مسئولیت برنامه ریزان و مدیران شهری، تلاش برای دستیابی به فرصت های برابر در دسترس گروه های مختلف جوامع شهری به خدمات شهری و از بین بردن تضاد در تأمین فرصت ها و دسترسی ها می باشد (موسوی و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۱۶۴). بازتاب گسترش فقر شهری را می توان در گسست کالبدی پاره ای از نواحی مسکونی از بیکره کل شهر و در چارچوب کاهش میزان برخورداری از خدمات شهری، اجتماعی، کیفیت سکونت و از سوی دیگر به حاشیه رانده شدن و انزوای اجتماعی پاره ای از گروهها در این گونه سکونتگاهها مشاهده کرد. (علوی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۱۸۲). این مناطق حاشیه ای که به سکونتگاه های غیررسمی معروفند الگوی سکونتی ویژه ای می باشد که بخش قابل توجهی از مردم و عمدتاً کم درآمد را در خود جای داده است. از آنجایی که اساس توزیع عادلانه خدمات شهری قابلیت دستیابی همه اقشار به این خدمات می باشد ارائه خدمات شهری مناسب جهت ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی و برخورداری مناسب ساکنان شهرها از این خدمات از موضوعات مهم در برنامه ریزی شهرها محسوب می شود (حکیمی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۵۷). در ایران نیز، توزیع نابرابر خدمات و منابع در سطوح منطقه ای و شهری حاکم است که این نابرابری ها به دلیل عوامل طبیعی، اقتصادی، سیاسی، مسائل قومی - فرهنگی، نارسایی های نظام برنامه ریزی، دوگانگی اقتصادی و قطب های رشد است که بر عملکرد اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نواحی تأثیر گذاشته و چنین نابرابری هایی را باعث شده است بطوریکه رشد شتابان شهرنشینی و توسعه فیزیکی شهرها در دهه های گذشته، به توزیع نامتعادل مراکز خدماتی در سطح شهر و یکسان نبودن این خدمات برای شهروندان منجر شده است (شیخی و همکاران، ۱۳۹۶، ص. ۳). علیهذا در دهه های اخیر شاهد از هم پاشیدگی نظام توزیع مراکز خدماتی

شهر بوده که زمینه ساز نابرابری اجتماعی شهروندان در برخورداری از این خدمات شده است (پوراحمد و خلیجی، ۱۳۹۳، ص. ۲). از جمله این مراکز خدماتی که می توان به آن اشاره کرد خدمات ایمنی و آتش نشانی است که در زمره مهمترین خدمات شهری در مواقع آتش سوزی و حوادث دیگر برای شهروندان و ساکنان شهر محسوب می شود. امداد رسانی به موقع در حوادثی مثل آتش سوزی خسارات جانی و مالی شهر و شهروندان را کاهش داده و از خسارات بیشتر جلوگیری می کند (کیانی و صفرزایی، ۱۳۹۲، ص. ۱۲۳). ایستگاههای آتش نشانی مکان هایی است جهت استقرار و انتظار خودروهای آتش نشانی و امداد، از جمله مراکز مهم و حیاتی خدمات رسانی در شهرها هستند که نقش مهمی در تأمین ایمنی و آسایش شهروندان و توسعه اقتصادی شهرها ایفا می نماید (حیدری و رستمی، ۱۳۹۳، ص. ۸۸). مهمترین مشکل در جهت خدمات رسانی ایستگاه های آتش نشانی عدم توزیع نامناسب ایستگاه ها و محدود بودن شعاع عملکردی ایستگاه های موجود می باشد (زیاری و یزدانپناه، ۱۳۹۰، ص. ۷۵). لذا محل استقرار ایستگاه های آتش نشانی یک عامل مهم در قابلیت و توانایی ایستگاه ها در مقابله با آتش سوزی در شهرها می باشد. تعیین اینکه ایستگاه آتش نشانی در کجا استقرار یابد و در یک منطقه چه تعداد ایستگاه احداث شود، شاید مهمترین تصمیماتی است که مسئولین با آن روبه رو هستند (علوی و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۵۸). با توجه به نفوذ ناپذیری کم سواره در مناطق حاشیه نشین شهرها، ارتقاء ایستگاه های آتش نشانی در این مناطق یکی از موضوعات اساسی در حوزه برنامه ریزی شهری می باشد. یکی دیگر از مراکز خدماتی مهم در سطح محلات مراکز انتظامی می باشند چراکه امنیت از ضرورتها و نیازهای اساسی هر فرد و جامعه تلقی می شود و امنیت فضا یکی از مهم ترین اصول تحقق توسعه پایدار در هر کشور است. به گونه ای که شکوفایی هر منطقه ای با پایداری امنیت در فضای جغرافیایی آن، ارتباط مستقیم پیدا می کند (نوری و محمدی، ۱۳۹۶، ص. ۹۸). در طرح ها و برنامه ریزی های شهری مکانیابی مراکز انتظامی باید با توجه به معیارها، ضوابط و واقعیتهای موجود صورت گیرد به گونه ای که ضمن پوشش تمامی مناطق و بلوکهای شهری فاصله مکانی و زمانی این مراکز از شعاع تحت پوشش مطلوب باشد تا در صورت نیاز این گونه مراکز بتوانند در اسرع وقت و بدون مواجه شدن با موانع و محدودیت های محیط شهری وارد عمل شوند (سجادیان و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۳). کلاتری ها به عنوان سرانگشتان ناجا، نقش بسیار کلیدی در کاهش منازعات، افزایش ایمنی و اعتماد مردم بر عهده دارند (قانونی و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۱۳۶). با توجه به موضوع امنیت در بین نواحی شهری، نواحی حاشیه نشین، نواحی هستند که ویژگیهای خاص ممتدی در ابعاد کالبدی، اقتصادی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی را دارا هستند. این نواحی خودرو و بدون برنامه ریزی بوده و عموماً به سبب وجود ویژگیهای نظیر چالش های اقتصادی، گروه های جمعیتی، مهاجرتها، بافت های بدون برنامه ریزی و ارگانیک از سطح امنیت پایینی برخوردار هستند و چالش هایی را در تأمین امنیت برای نیروی انتظامی ایجاد کرده اند (نجفی و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۱۲۰۵).

در حوزه مدیریت شهری جهت ارتقاء خدمات در مناطق مختلف شهری علی الخصوص مناطق حاشیه نشین ها، رویکردها و راهبردهای گوناگونی توسط صاحب نظران و مدیران شهری عنوان گردیده است. یکی از رویکردهای

نوبین در دهه اخیر، رویکرد حکمروایی خوب شهری می باشد. اولین نظریه پرداز که مفهوم حکمروایی خوب را مطرح کرد برایان مک لاین بود (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۳۶۴). حکمروایی خوب شهری را می توان فرایند اداره امور شهری با مشارکت و تعامل سازنده سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه مدنی به منظور نیل به شهر سالم، باکیفیت، با قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری تعریف کرد (حکمت نیا و همکاران، ۱۳۹۶، ص. ۱۴۳). حکمروایی خوب شهری بر پایه اصل شهروندمداری بر این نکته تأکید می کند که هیچ زن، مرد یا کودکی نباید از دسترسی به الزامات زندگی شهری از جمله سرپناه مناسب، امنیت شغلی، آب سالم، بهداشت و بهره مندی از محیط زیست مناسب، آموزش، تغذیه و امنیت اجتماعی محروم گردد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۴). هدف حکمروایی خوب شهری، به حداکثر رساندن منافع اجتماعی و رفاه اجتماعی و نیز تخصیص عادلانه و منطقی منابع است (سونگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۳: ۱۸۳). حکمرانی به عنوان یک راهبرد برای فرموله کردن هماهنگی و یکپارچگی بخش ها و هدایت مشارکت همه بازیگران مرتبط در تئوری ها و اقدامات برنامه ریزی شده است (اسدزاده و همکاران، ۲۰۲۳، ص. ۲). با توجه به اینکه شاخص های متعددی توسط افراد و سازمان های جهانی و محلی برای حکمروایی خوب شهری معرفی شده اند؛ از بین آنها ۶ شاخص (مشارکت، قانون مندی، جهت گیری توافقی، بیش راهبردی، تمرکز زدایی، عدالت) مورد بررسی این پژوهش می باشد.

منظور از مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت های گروهی است که آنان را بر می انگیزد تا برای دستیابی به هدف های یکدیگر را یاری کنند و در مسئولیت کار شریک شوند (ایازی و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۴۵). حکمروایی خوب مستلزم چارچوب قانونی درست و منصفانه می باشد که به صورت بی طرفانه اجرا شود (غلامی و همکاران، ۱۳۹۶، ص. ۸۵). شهرنشینی تحقق عدالت را در فضاهای خود می طلبد و این عدالت می تواند در توزیع خدمات و امکانات مناسب در فضاهای شهری باشد تا نیازهای تمامی حرکت شهروندان در تمام سطح شهر پوشش دهد. و رسیدن به پایداری شهرها زمانی محقق خواهد شد که تخصیص و توزیع خدمات و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی شهرها مطابق با نیازهای جمعیتی و مساوات و برابری جغرافیایی صورت گیرد (رضایی و شمس الدینی، ۱۳۹۸، ص. ۲۱). بیش راهبردی به معنای توانایی برای خلق، نتیجه گیری و توضیح یک هدف سازمانی است (طبرسا و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۶). فرا رفتن از مسائل روزمره شهر و پرهیز از غرق شدن در آن ها، مستلزم وجود بینشی گسترده و درازمدت نسبت به آینده یا داشتن بیش راهبردی در زمینه توسعه شهری است. (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۹). تمرکززدایی بر واگذاری اختیار به سازمانها و مراکز مختلف و صلاحیت نهادهای محلی بر انجام وظایف تأکید دارد. تمرکززدایی بر اصل تفویض مسئولیت به سطح پایین استوار است. (نوری و همکاران، ۱۴۰۰: ۸). شهر عرصه گروه ها و منابع مختلف و گاه در حال ستیز با یکدیگر است. منظور از جهت گیری توافقی، تعدیل و ایجاد توافق میان منابع مختلف است. (بیستونی و شمس، ۱۳۹۸، ص. ۲۵). این کار مستلزم وجود

---

1 Song at all

ارتباط و تلاش مشترک میان سازمانهای دولتی، شهروندان و سازمانهای غیردولتی است (ابراهیم زاده واسدیان، ۱۳۹۲، ص. ۲۲).

در رابطه با موضوع پژوهشگران داخلی و خارجی تحقیقات زیادی را انجام داده اند که در ادامه به بررسی چند مورد پرداخته می شود. نجفی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان: مکان‌گزینی مراکز انتظامی در نواحی حاشیه نشین (مطالعه موردی: شهر بومهن) با هدف مکان‌گزینی مراکز انتظامی در نواحی حاشیه نشین شهر بومهن با توجه به متغیرهای تاثیرگذار (شیب، کاربری‌های شهری و...) بر مکان‌گزینی مناطق مساعد برای ایجاد مراکز انتظامی در شهر بومهن پرداخته است. نصیری (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان: چالش‌های فقر شهری و ضرورت رویکرد راهبردهای اجتماع‌محور در سکونتگاههای غیررسمی (مطالعه موردی: محله بیسیم شهر زنجان) که توجه به رویکرد برنامه‌های اجتماع‌محور را در سیاست‌های کاهش فقر را ضروری می‌داند. رهنما و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله خود تحت عنوان «توانمندسازی سکونتگاه غیررسمی شهرک شهید رجایی مشهد» به روش توصیفی-تحلیلی و به منظور ارائه راهبرد برای توانمندسازی سکونتگاه غیررسمی شهرک شهید رجایی، ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید توانمندسازی این سکونتگاه غیررسمی را استخراج کرده اند و سپس با استفاده از روش SWOT نقاط فوق را ارزیابی کرده و پس از مشخص شدن راهبرد کلی، به اولویت بندی راهبردهای فرعی، با استفاده از ماتریس QSPM پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد راهبرد کلی در محدوده برای اجرای توانمندسازی تدافعی بوده و راهبردهای ساماندهی کالبدی، محیطی و جمعیتی با ایجاد زیرساختها و تسهیلات شهری، استفاده بهینه از زمین‌های موقوفه آستان قدس رضوی برای کاهش آسیبهای اجتماعی و کالبدی محدوده، توسعه متعادل عناصر شهری، تأمین مسکن مناسب و زیباسازی در طراحی، ضمن حفظ هویت فرهنگی محدوده با بهره‌گیری از مصالح بومی و تلفیق آن با مصالح جدید از راهبردهای مهم توانمندسازی شهرک شهید رجایی محسوب می‌شوند. گوپته^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله خود تحت عنوان: «رفاه و حکومت شهری: چه کسی در سکونتگاه‌های غیررسمی در شهرهای بنگلادش شکست می‌خورد، زنده می‌ماند یا رشد می‌کند؟» به وضعیت رفاه سکونتگاههای غیررسمی در شهرهای بنگلادش پرداخته اند و حکمروایی شهری را عاملی مهم در وضعیت رفاه این مناطق شهری می‌دانند. و سیاست‌گذاران و دست‌اندرکارانی که سیاست‌های عمرانی را در مناطق حاشیه‌نشین شهرها ارائه می‌کنند فاقد روش‌شناسی و معیارهای مناسبی هستند که آنها را قادر سازد مداخلاتی را تدوین کنند که ادعاهای خود را در مورد حکمرانی مشروعیت بخشد. ارائه خدمات مربوط به سیاست عمومی و اعمال حکمرانی مؤثر نیازمند معیارهای رفاهی دقیق و مشخص شده محلی است. ریگون^۲ (۲۰۲۲) در مقاله خود تحت عنوان: «تنوع، عدالت و ارتقاء محله‌های فقیرنشین: رویکردی میان‌بخشی به توسعه شهری» بهبود شرایط زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی را یک هدف اصلی توسعه جهانی بر می‌شمارد و توجه به اهمیت روابط اجتماعی (جنسیت، طبقه، نژاد و قومیت، وضعیت شهروندی، سن،

1 Gupta et al

2 Rigon

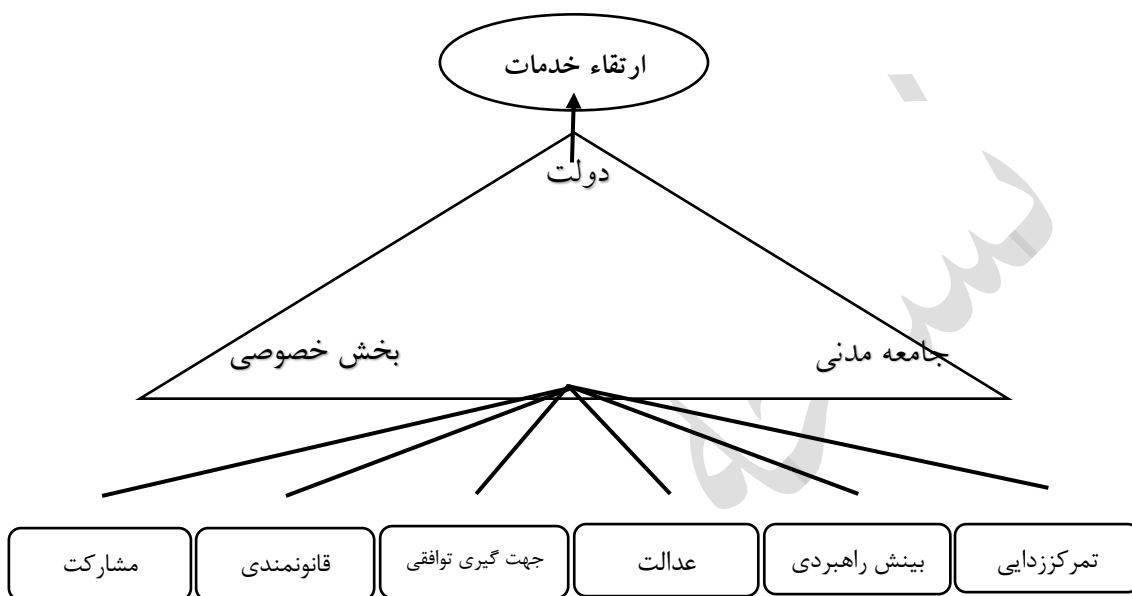
توانایی و تمایلات جنسی) در هنگام ارتقای محلات حاشیه نشین را مهم می‌داند. این مقاله با حمایت از اتخاذ یک رویکرد میان بخشی در طراحی و اجرای فرآیندهای ارتقای مناطق حاشیه نشین، با تمرکز بر شناخت نیازها و آرزوهای مختلف ساکنان این مناطق، اطمینان از توزیع عادلانه مزایا، و امکان مشارکت معنی دار همه ساکنان در تصمیم‌گیری به پایان می‌رسد.

شهر مشهد در استان خراسان رضوی به عنوان دومین شهر بزرگ کشور در شمال شرقی ایران، بر اساس آخرین آمار و اطلاعات سازمان بازآفرینی دارای ۶۹ محله حاشیه نشین با مساحتی در حدود ۳۸۸۸ هکتار می‌باشد. محله شهید رجائی (قلعه ساختمان) از جمله روستاهای حاشیه شهر مشهد بوده است که به دلیل قرار گیری در کنار محورهای اصلی شهر در طی چند سال اخیر به تدریج در حوزه نفوذ شهر قرار گرفته و پس از مدتی به محدوده خدماتی پیوسته است. این شهرک بر اساس جمعیت در بخش سرانه های خدماتی با کمبود های جدی مواجه می‌باشد. در این تحقیق با توجه به اینکه تجهیزات شهری، از جمله حیاتی ترین کاربری ها و خدمات شهری اند که در سلسله مراتب تقسیمات کالبدی شهری، در رده منطقه مکان‌گزینی می‌شوند (فنی و روشن، ۱۳۹۶، ص. ۸۲). این نوع از خدمات در محله شهید رجائی مشهد تاکنون بر اساس سلاقی مدیریتی و در یک رویکرد از بالا به پایین ارائه گردیده است، لذا با توجه به عدم توزیع مناسب خدمات مذکور ضروری می‌نماید در راستای هدف پژوهش حاضر که ارتقاء خدمات در بخش تجهیزات شهری (مراکز پلیس، و ایستگاه های آتش نشانی) بر اساس حکمروایی خوب شهری در شهرک شهید رجائی مشهد می‌باشد. ارتقاء خدمات مذکور در این پژوهش در حوزه برنامه ریزی شهری مورد بحث و بررسی بیشتر قرار گیرد.

۲- متدولوژی

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات نیز به صورت اسنادی (کتابخانه ای) و پیمایشی (پرسشنامه) صورت گرفت. در ابتدا مطالعات به روش اسنادی انجام شد. سپس اطلاعات لازم به روش میدانی و با استفاده از پرسشنامه گردآوری گردید. شاخص ها و متغیرهای حکمروایی شهری شامل: مشارکت، قانونمندی، عدالت، جهت گیری توافقی، بینش راهبردی و تمرکز زدایی به عنوان متغیر مستقل و در حوزه خدمات تجهیزات شهری (مراکز پلیس، کلاتری ها و ایستگاه های آتش نشانی) به عنوان متغیر وابسته با استفاده از منابع مرتبط در نظر گرفته شد. جامعه آماری در این پژوهش شهروندان ساکن محله شهید رجائی مشهد می‌باشند. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۴ نفر محاسبه و تعیین گردید. برای انتخاب نمونه با توجه به اینکه محدوده مورد مطالعه دارای ۸ محله شهری (اروند، انصار، موعود، پورسینا، کشاورز، معقول، امیرآباد، شهید رجائی) می‌باشد، لذا متناسب با جمعیت هر محله، به صورت تصادفی ساده تعدادی پرسشنامه به آن محله اختصاص داده شد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و دستیابی به اهداف پژوهش از مدلسازی معادلات ساختاری

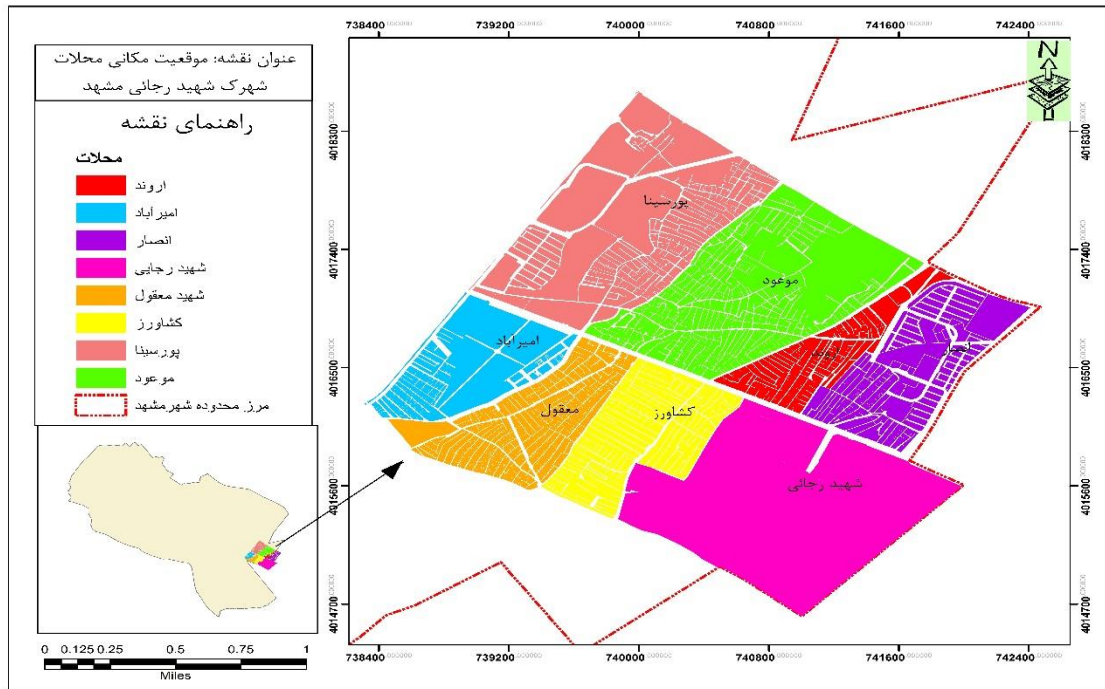
در محیط نرم افزار Smart Pls تجزیه و تحلیل انجام و از نرم افزار GIS جهت تهیه نقشه استفاده شد. با توجه به مطالب فوق به شرح شکل ۱ تشریح گردید.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳- محدوده مورد مطالعه

شهرک شهید رجائی یکی از پهنه های حاشیه نشین در شرق شهر مشهد با مساحتی حدود ۶۹۳ هکتار در منطقه ۶ شهرداری و حوزه شمال شرقی طرح تفصیلی قرار دارد (شکل ۲). جمعیت محدوده شهرک شهید رجائی مشهد با توجه به سرشماری عموم و نفوس مسکن سال ۱۳۹۵، برابر با ۱۲۵۰۴۱ نفر می باشد (بلوک های آماری سال ۱۳۹۵) که از این تعداد ۶۲۵۸۳ نفر مرد و ۶۲۴۵۸ نفر زن می باشد با توجه به جمعیت منطقه ۶ در حدود ۲۳۲۶۱۶ نفر در سال ۱۳۹۵ سهم جمعیت محدوده شهرک شهید رجائی از جمعیت منطقه ۵۳.۷۵ درصد می باشد. (جدول ۱) مساحت شهرک شهید رجائی با ۶۹۳ هکتار در مقایسه با مساحت منطقه ۶ با ۱۶۸۴ هکتار ۴۱/۱۵ درصد از مساحت منطقه را تشکیل می دهد. با توجه به دو مولفه جمعیت کل شهرک شهید رجائی (۱۲۵۰۴۱ نفر) و مساحت (۶۹۳ هکتار)، تراکم جمعیت شهرک معادل ۱۸۰/۴۳ نفر در هکتار برآورد می گردد. تراکم جمعیت منطقه ۶ با مساحت ۱۸۶۹ هکتار و جمعیتی در حدود ۲۳۲۶۱۶ نفر برابر با ۱۲۴/۴۶ نفر در هکتار است. مقایسه میزان تراکم جمعیت محله با منطقه ۶ نشان می دهد که تراکم جمعیت محدوده شهرک شهید رجائی بیشتر از منطقه می باشد. (جدول ۲)

شکل ۲. موقعیت مکانی محلات شهرک شهید رجائی مشهد
ترسیم: پژوهشگران

جدول ۱. مقایسه جمعیت شهرک شهید رجائی با جمعیت منطقه ۶ با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۵

سال ۱۳۹۵	جمعیت منطقه ۶			جمعیت شهرک شهید رجائی			درصد جمعیت شهرک از جمعیت منطقه		
	مرد	زن	جمعیت کل	مرد	زن	جمعیت کل	مرد	زن	جمعیت کل
	۱۱۶.۷۰۸	۱۱۵.۹۰۵	۲۳۲.۶۱۶	۶۲.۵۸۳	۶۲.۴۵۸	۱۲۵.۰۴۱	۵۳.۶۲	۵۳.۸۸	۵۳.۷۵

مأخذ: بلوک های آماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران

جدول ۲. تراکم جمعیتی شهرک شهید رجائی بر اساس آمار سال ۱۳۹۵

منطقه	شهرک شهید رجائی	تراکم
۲۳۲۶۱۶	۱۲۵۰۴۱	جمعیت
۱۸۶۹	۶۹۳	مساحت (هکتار)
۱۲۴.۴۶	۱۸۰.۴۳	تراکم جمعیت (نفر در هکتار)

مأخذ: بلوک های آماری ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران و طرح تفصیلی شهرک شهید رجائی (مهندسین مشاور نقش پیراوش)

در بخش تجهیزات شهری و در انواع کاربری مورد مطالعه در این تحقیق (ایستگاه آتش نشانی، مراکز پلیس (کلانتری) جمعاً حدود ۸۶۶۶ متر مربع از مساحت کل کاربری های محدوده شهرک شهید رجائی را شامل می شود که با توجه به مساحت این نوع کاربری ها در طرح تفصیلی (۴۴۶۵۰متر مربع) ، شهرک حدود ۳۵۹۸۴ متر مربع دارای کمبود خدمات در بخش مذکور می باشد.جدول شماره (۳)

جدول ۳- مساحت و سهم سرانه خدمات در بخش تأسیسات و تجهیزات شهری در شهرک شهید رجائی مشهد

نوع خدمات	نوع کاربری	مساحت وضع موجود متر مربع	سهم سرانه در وضع موجود	مساحت طرح تفصیلی متر مربع	سهم سرانه در طرح تفصیلی	مقدار کمبود نسبت به طرح تفصیلی
تجهیزات شهری	ایستگاه آتش نشانی	۲۱۲۵	۰/۰۱	۹۲۵۵	۰/۰۷	۷۱۳۰
	مراکز پلیس (کلانتری)	۶۵۴۱	۰/۰۵	۳۵۳۹۵	۰/۲	۲۸۸۵۴
جمع		۸۶۶۶	۰/۰۶	۴۴۶۵۰	۰/۳	۳۵۹۸۴

مأخذ: طرح تفصیلی شهرک شهید رجائی (مهندسان مشاور نقش پیراوش)

۴- یافته های تحقیق

در پیمایشی که بر روی ۳۸۴ نفر از ساکنان شهرک شهید رجائی صورت گرفت ۶۲ درصد پاسخگویان مرد و ۳۸ درصد را زنان تشکیل داده بودند بنا بر اطلاعات به دست آمده رده سنی ۴۴-۴۰ سال با ۵۸ درصد بیشترین فراوانی را در بین گروه های سنی دارد. کمترین سن ۲۱ سال و بیشترین سن ۶۰ سال بود. و حدود ۲۴ درصد مجرد و ۷۶ درصد متأهل بودند. در سطح تحصیلات در ده سطح (بی سواد، ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس، دکتری و بالاتر، حوزوی و سایر) پرسشگری شد. که سطح بیسواد با ۵۶ درصد بیشترین و سطح دکتری با ۲۶ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص دادند. از نظر گروه شغلی در حدود ۳۴ درصد شاغل و ۳۳ درصد بیکار و ۶ درصد محصل ۲۱ درصد خانه دار و در حدود ۶ درصد دارای درآمد بدون کار بودند.

با بررسی آمار توصیفی سئوالات پرسشنامه همانگونه که در جدول (۴) ملاحظه می شود. با توجه به شاخص میانگین برای متغیرهای تحقیق که بر حسب طیف لیکرت اندازه گیری شدند، نشان از سطح پایین وضعیت فعلی شاخص ها دارد به عبارتی امتیازات داده شده از سوی پاسخگویان در حد متوسط بوده است. و این احتمال وجود دارد که با تقویت شاخص های حکمروایی خوب شهری در شهرک شهید رجائی بتوان سطح خدمات رسانی را بهبود بخشید.

جدول ۴- شاخص های توصیفی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
مشارکت	۲/۵۹	۰/۹۲	۱	۴/۶
قانون مندی	۲/۴۹	۰/۷۷	۱	۴
جهت گیری توافقی	۲/۷۸	۰/۷۵	۱	۴/۴۳
بینش راهبردی	۲/۶۲	۰/۷	۱	۴/۲۹
تمرکز زدایی	۱/۸۹	۰/۶۲	۱	۴
عدالت	۱/۷	۰/۶۶	۱	۴
تجهیزات شهری	۱/۴۲	۰/۲	۱	۲/۷۱

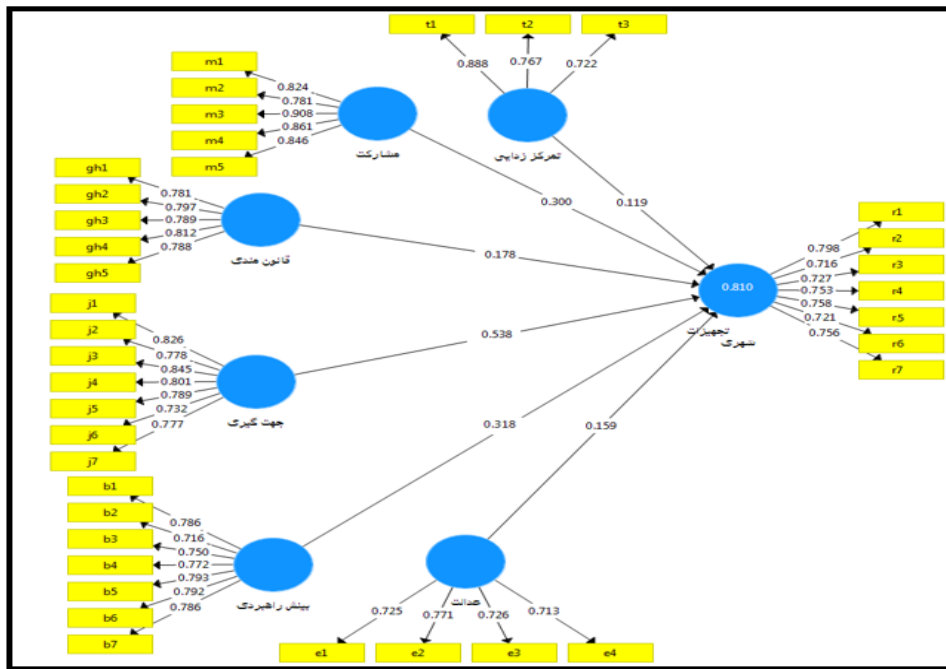
مأخذ: یافته های پژوهش

طبق جدول (۵) بررسی وضعیت انطباق متغیرها با توزیع نرمال: نشانگر شاخص کشیدگی و چولگی برای سنجش انطباق توزیع متغیرها با توزیع نرمال محاسبه شده است همانطور که مشهود است در این پژوهش شاخص های کشیدگی و چولگی برای همه متغیرها در دامنه استاندارد نرمال قرار دارد، بنا براین فرض صفر مبنی بر نرمال بودن این فاکتورها تایید می شود. اما با استناد به شاخص آماره آزمون کولموگراف مشاهده می شود که برخی از ابعاد متغیرها غیر نرمال می باشند لذا استفاده از روش معادلات ساختاری به کمک نرم افزار PLS بهترین گزینه برای دست یافتن به نتایج معتبر می باشد (شکل ۳ و ۴).

جدول ۵- بررسی وضعیت انطباق متغیرها بر توزیع نرمال

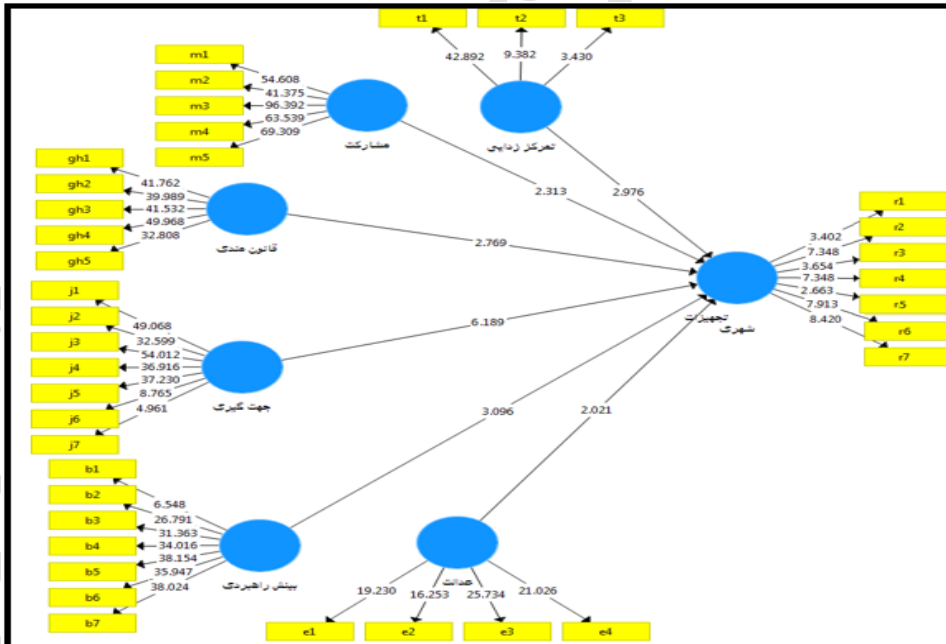
متغیرها	k-s	sig	کشیدگی	چولگی
مشارکت	۲/۵۱	۰/۰۰	-۱/۱۹	۰/۰۶۲
قانون مندی	۳/۱۱	۰/۰۰	-۱/۰۲	-۰/۳۳
جهت گیری توافقی	۲/۲	۰/۰۰	-۰/۹۴	۰/۱۲
بینش راهبردی	۲/۸۲	۰/۰۰	۰/۴۵	۰/۹۸
تمرکز زدایی	۳/۷۴	۰/۰۰	۰/۲۳	۰/۷۸
عدالت	۳/۹۷	۰/۰۰	۱/۲۱	۱/۳۱
تجهیزات شهری	۳/۱۵	۰/۰۰	۱/۴	۰/۹۵

مأخذ: یافته های پژوهش

شکل ۳. دیاگرام مدل اندازه گیری در حالت تخمین استاندارد

مأخذ: یافته های پژوهش

شکل ۴. دیاگرام مدل اندازه گیری در حالت معناداری ضرایب

مأخذ: یافته های پژوهش

مقادیر ضریب بارهای عاملی برای همه گویه ها دارای مقداری بیش از ۰/۷ بوده است که مقداری مناسب برای ارزیابی بار عاملی می باشد به عبارت دیگر نشانگر وضعیت ایده آل برای آن مولفه می باشد. مقادیر آماره آزمون T در تمام موارد از بازه (۲/۵۸، +) ، (-۲/۵۸) خارج بوده و این یعنی با احتمال ۹۹ درصد معناداری تایید می گردد (جدول ۶).

جدول ۶- بارهای عاملی سوالات متناظر با هر متغیر

متغیر	گویه	بارعاملی	t	متغیر	گویه	بارعاملی	t
مشارکت	m1	۰/۸۲۴	۵۴/۶	تمرکز زدایی	t1	۰/۸۸۸	۴۲/۸۹
	m2	۰/۷۸۱	۴۱/۳۷		t2	۰/۷۶۷	۹/۳۸
	m3	۰/۹۰۸	۹۶/۳۹		t3	۰/۷۲۲	۳/۴۳
قانون مندی	m4	۰/۸۶۱	۶۳/۵۳	عدالت	e1	۰/۷۲۵	۳/۴
	m5	۰/۸۴۶	۶۹/۳۰		e2	۰/۷۷۱	۷/۳۴
	gh1	۰/۷۸۱	۴۱/۷۶		e3	۰/۷۲۶	۳/۶۵
	gh2	۰/۷۹۷	۳۹/۹۸		e4	۰/۷۱۳	۷/۳۴
	gh3	۰/۷۸۹	۴۱/۵۳		R1	۰/۷۹۸	۲/۶۶
جهت گیری توافقی	gh4	۰/۸۱۲	۴۹/۹۶	تجهیزات شهری	R2	۰/۷۱۶	۷/۳۴
	gh5	۰/۷۸۸	۳۲/۸		R3	۰/۷۲۷	۳/۶۵
	j1	۰/۸۲۶	۴۹/۰۶		R4	۰/۷۵۳	۷/۳۴
	j2	۰/۷۷۸	۳۲/۵۹		R5	۰/۷۵۸	۲/۶۶
	j3	۰/۸۴۵	۵۴/۰۱		R6	۰/۷۲۱	۷/۹۱
	j4	۰/۸۰۱	۳۶/۹۱		R7	۰/۷۵۶	۸/۴۲
	j5	۰/۷۸۹	۳۷/۲۳				
بینش راهبردی	j6	۰/۷۳۲	۸/۷۶				
	j7	۰/۷۷۷	۴/۹۶				
	b1	۰/۷۸۶	۶/۵۴				
	b2	۰/۷۱۶	۲۶/۷۹				
	b3	۰/۷۵۰	۳۱/۳۶				
	b4	۰/۷۷۲	۳۴/۰۱				
	b5	۰/۷۹۳	۳۸/۱۵				
b6	۰/۷۹۲	۳۵/۹۴					
b7	۰/۷۸۶	۳۸/۰۲					

مأخذ: یافته های پژوهش

آزمون های پایایی فاکتورهای استخراج شده از تحلیل کیفی که این آزمون شامل محاسبه آلفای کرونباخ و شاخص پایایی ترکیبی و شاخص اشتراکی می باشد؛ با توجه به مندرجات جدول (۷)، مقادیر آلفای کرونباخ برای هر متغیر و شاخص پایایی ترکیبی دلوین گلد اشتاین یا (CR) سوالات داخل مدل برای هر متغیر با هم همبستگی

درونی دارند زیرا مقدار آلفا و CR بزرگتر از ۰/۷ می باشد. همچنین شاخص اشتراکی برای تمام متغیرها باید بالای ۰/۵ می باشد که با توجه به مقادیر مندرج در جدول این شرط برقرار است. بنابراین پایایی فاکتورهای استخراج شده برای هر مولفه تأیید شده است (جدول ۷).

جدول ۷- شاخص های پایایی مدل

	Cronbach's Alpha	Composite Reliability	(AVE)
بینش راهبردی	۰/۸۴۳	۰/۸۸۳	۰/۵۹۴
تجهیزات شهری	۰/۷۳۸	۰/۷۸۳	۰/۵۵۸
تمرکز زدایی	۰/۷۴۲	۰/۷۳۹	۰/۶۳۲
جهت گیری	۰/۸۰۸	۰/۸۶۷	۰/۶۲۹
عدالت	۰/۷۷۲	۰/۸۰۲	۰/۵۳۸
قانون مندی	۰/۸۵۳	۰/۸۹۵	۰/۶۳۰
مشارکت	۰/۹۰۰	۰/۹۲۶	۰/۷۱۵

مأخذ: یافته های پژوهش

جدول ۸- مقایسه شاخص AVE و CR

	CR	(AVE)	مقایسه CR>AVE
بینش راهبردی	۰/۸۸۳	۰/۵۹۴	شرط CR>AVE صادق است.
تجهیزات شهری	۰/۷۸۳	۰/۵۵۸	شرط CR>AVE صادق است.
تمرکز زدایی	۰/۷۳۹	۰/۶۳۲	شرط CR>AVE صادق است.
جهت گیری	۰/۸۶۷	۰/۶۲۹	شرط CR>AVE صادق است.
عدالت	۰/۸۰۲	۰/۵۳۸	شرط CR>AVE صادق است.
قانون مندی	۰/۸۹۵	۰/۶۳۰	شرط CR>AVE صادق است.
مشارکت	۰/۹۲۶	۰/۷۱۵	شرط CR>AVE صادق است.

مأخذ: یافته های پژوهش

یکی از شروط روائی واگرا، مقایسه AVE و شاخص CR می باشد، که شرط بزرگتر بودن برای تمام متغیرهای تحقیق برقرار می باشد (جدول ۸).

جدول ۹- بررسی مقادیر ریشه دوم میانگین واریانس استخراج شده با همبستگی ها

مشارکت	قانون مندی	عدالت	جهت گیری	تمرکز زدایی	تجهیزات شهری	بینش راهبردی
-	-	-	-	-	-	۰/۸۲۶
-	-	-	-	-	۰/۷۲۷	۰/۸۰۸
-	-	-	-	۰/۷۳۶	۰/۷۱۰	۰/۷۱۲
-	-	-	۰/۷۸۰	۰/۶۹۲	۰/۷۰۶	۰/۷۶۹
-	-	۰/۷۰۹	۰/۷۵۶	۰/۶۱۵	۰/۷۰۲	۰/۷۳۴
-	۰/۷۹۴	۰/۷۱۱	۰/۶۱۹	۰/۶۲۵	۰/۷۴۱	۰/۸۰۷
۰/۸۴۵	۰/۶۰۲	۰/۵۶۲	۰/۶۳۹	۰/۶۹۶	۰/۷۰۴	۰/۵۰۰

مأخذ: یافته های پژوهش

در آزمون فورنل و لارکر^۱ اعداد بر روی قطر اصلی لازم است که از همه مقادیر زیر ماتریس بزرگتر باشند، در این صورت شرط روائی واگرا صادق است. در ماتریس بالا این شرط صادق است، لذا شرط روائی واگرا برقرار است. (جدول ۹)

جدول ۱۰- بررسی شاخص روائی واگرا (HTMT)^۲

قانون مندی	عدالت	جهت گیری	تمرکز زدایی	تجهیزات شهری	بینش راهبردی
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	۰/۸۲۷	۰/۸۹۵
-	-	-	۰/۴۰۵	۰/۵۹۷	۰/۶۰۱
-	۰/۱۳۷	۰/۴۴۵	۰/۴۴۵	۰/۵۵۷	۰/۴۵۶
-	۰/۲۹۲	۰/۲۱۱	۰/۲۳۳	۰/۴۶۰	۰/۴۶۳
۰/۵۲۹	۰/۳۳۳	۰/۲۳	۰/۳۳۰	۰/۵۶۳	۰/۵۱۴

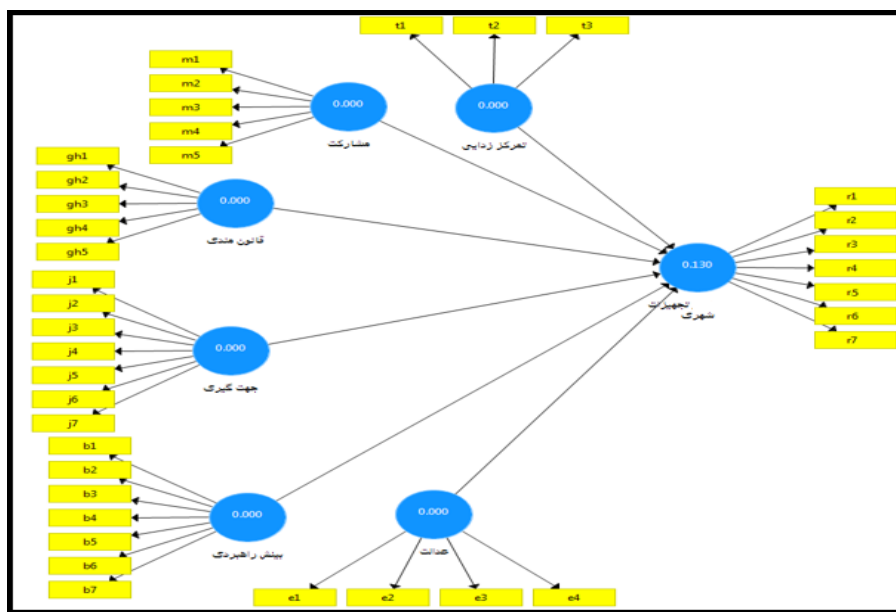
مأخذ: یافته های پژوهش

این شاخص برای کلیه سازه ها باید کمتر از (۰/۹) باشد که با توجه به مقادیر مندرج در جدول مقادیر شاخص (HTMT) برای کلیه مولفه ها کمتر از ۰/۹ بوده لذا شرط روائی واگرا صادق است. (جدول ۱۰)

1 Fornell-Larcker Criterion

2 Heterotrait-Monotrait Ratio (HTMT)

آزمون کیفیت مدل اندازه گیری و مدل ساختاری: بعد از پایان آزمون های مدل های انعکاسی باید کیفیت مدل اندازه گیری سنجیده شود. این کار با شاخصی به نام روائی متقاطع شاخص اشتراکی صورت می گیرد. این شاخص با نام مخفف C.V.COM¹ نشان داده می شود. که در شکل ۳ مشهود است.

شکل ۵. دیاگرام کیفیت مدل اندازه گیری

مأخذ: یافته های پژوهش

جدول ۱۱- بررسی کیفیت مدل توسط شاخص های افزونگی

شاخص	cv.red	cv.com
پیشنش راهبردی	-	۰/۳۷
تجهیزات شهری	۰/۱۳۰	۰/۰۶۱
تمرکز زدایی	-	۰/۰۱۸
جهت گیری	-	۰/۳۵
عدالت	-	۰/۲۰۱
قانون مندی	-	۰/۴۳۴
مشارکت	-	۰/۵۴۵

مأخذ: یافته های پژوهش

کیفیت مدل ساختاری توسط شاخص افزونگی cv.red محاسبه می شود. این شاخص نشان می دهد که آیا مدل توانایی پیش بینی را دارد. شاخص cv.RED برای مولفه های درون زا محاسبه شده و برای متغیر تجهیزات شهری

1 Cross validity communalities

حدود مقدار ۰/۱۳ می باشد لذا مدل دارای قدرت متوسط می باشد؛ و مدل تایید می شود؛ همچنین تمام مقادیر شاخص CV.COM مثبت بوده که این نتیجه نیز، در راستای تایید مدل اندازه گیری می باشد. (جدول ۱۱).

در خصوص تأثیر هر یک از شاخصه های حکمروایی خوب شهری در ارتقاء خدمات به مناطق حاشیه نشین از لحاظ خدمات تجهیزات شهری (کلاتری و ایستگاه آتش نشانی) نتایج به شرح ذیل حاصل گردید:

در ارزیابی تأثیر جهت گیری توافقی بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی شاخص جهت گیری توافقی که برابر ۶/۱۸ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۵۳۸ شده که نشان می دهد شاخص جهت گیری توافقی بیشترین اثرگذاری را نسبت به سایر متغیرها بر خدمات تجهیزات شهری دارد. در ارزیابی تأثیر بینش راهبردی بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی این شاخص که برابر ۳/۰۹ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۳۱۸ شده که، مقدار اثرگذاری بینش راهبردی بر تجهیزات شهری را نشان می دهد. در ارزیابی تأثیر مشارکت بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی این شاخص که برابر ۲/۳۱ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۳۰ شده که، مقدار اثرگذاری مشارکت بر خدمات تجهیزات شهری را نشان می دهد. در ارزیابی بررسی تأثیر عدالت بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی این شاخص که برابر ۲/۰۹ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۱۵۹ شده که، مقدار اثرگذاری عدالت بر خدمات تجهیزات شهری را نشان می دهد. در ارزیابی بررسی تأثیر قانون مندی بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی این شاخص که برابر ۲/۷۶ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۱۷۸ شده که، مقدار اثرگذاری قانون مندی بر خدمات تجهیزات شهری را نشان می دهد. در ارزیابی تأثیر تمرکززدایی بر خدمات تجهیزات شهری، با توجه به مقادیر آماره آزمون t در ارزیابی این شاخص که برابر ۲/۹۷ شده و این مقادیر خارج از بازه (۲/۵۸، +۲/۵۸) می باشد لذا این اثرگذاری با اطمینان ۹۹ درصد، تایید می گردد اما مقدار ضریب مسیر برابر ۰/۱۱۹ شده که، مقدار اثرگذاری تمرکززدایی بر خدمات تجهیزات شهری را نشان می دهد.

جدول ۱۲- بررسی مقدار ضریب تعیین

	R Square	R Square Adjusted
تجهیزات شهری	۰/۸۱۰	۰/۸۰۷

مأخذ: یافته های پژوهش

ضریب تعیین نشان می دهد که ۸۰/۷ درصد از تغییرات خدمات تجهیزات شهری به واسطه عوامل حکمروایی خوب شهری شامل (جهت گیری توافقی، مشارکت، بینش راهبردی، تمرکز زدایی، عدالت و قانون مندی) توجیه می گردد. (جدول ۱۲)

جدول ۱۳- بررسی ضریب مسیر

نتیجه	P-VALUE	t	ضریب مسیر	متغیر وابسته	متغیر مستقل	
تایید اثر گذاری	۰/۰۰	۶/۱۸	۰/۵۳۸	تجهیزات شهری	جهت گیری توافقی	۱
تایید اثر گذاری	۰/۰۱۹	۳/۰۹	۰/۳۱۸	تجهیزات شهری	بینش راهبردی	۲
تایید اثر گذاری	۰/۰۲۱	۲/۳۱	۰/۳۰	تجهیزات شهری	مشارکت	۳
تایید اثر گذاری	۰/۰۴۴	۲/۰۲	۰/۱۵۹	تجهیزات شهری	عدالت	۴
تایید اثر گذاری	۰/۰۲۸	۲/۷۶	۰/۱۷۸	تجهیزات شهری	قانون مندی	۵
تایید اثر گذاری	۰/۰۳	۲/۹۷	۰/۱۱۹	تجهیزات شهری	تمرکز زدایی	۶

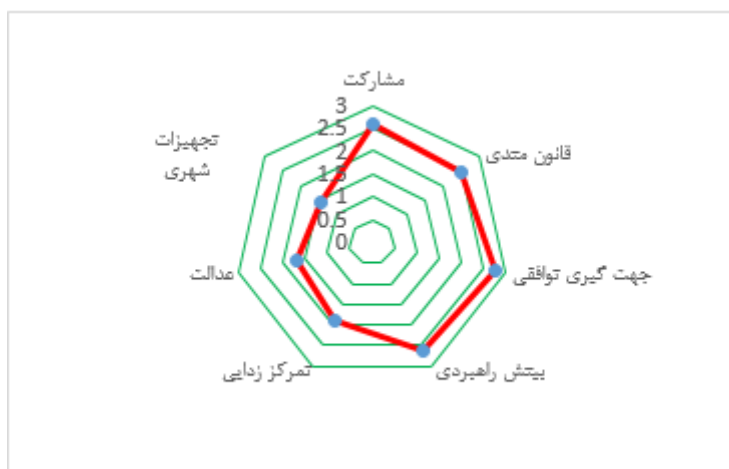
مأخذ: یافته های پژوهش

طبق جدول (۱۴) مقدار f Square و شکل ۶ مقایسه امتیازات متغیرهای تحقیق نشان می دهد که جهت گیری توافقی بیشترین اثر را دارد.

جدول ۱۴- وضعیت عملکرد بر حسب مولفه های خدمات تجهیزات شهری

f Square	خدمات تجهیزات شهری
بینش راهبردی	۰/۲۶
تمرکز زدایی	۰/۰۳۴
جهت گیری توافقی	۰/۲۸۱
عدالت	۰/۰۵۲
قانون مندی	۰/۰۲۴
مشارکت	۰/۱۳۹

مأخذ: یافته های پژوهش

شکل ۶. مقایسه امتیازات متغیرهای تحقیق

مأخذ: یافته های پژوهش

۵- بحث

با بررسی یافته های پژوهش و تحلیل آنها با سایر مطالعات انجام گرفته می توان به چهارچوب های مشترکی دست یافت که در همه آنها هدف از ارتقاء خدمات؛ توزیع متعادل کاربری ها و توزیع عادلانه خدمات شهری، استفاده صحیح از فضاها به عنوان عاملی در جهت اجرای عدالت اجتماعی، ایجاد فرصت های برابر در دسترسی به خدمات و ارائه خدمات شهری مناسب جهت ساماندهی سکونتگاههای غیررسمی و برخورداری مناسب ساکنان شهرها از این خدمات و... می باشد. اما مهمترین تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش های قبلی که در واقع نوآوری این پژوهش هم محسوب می شود تاکید بر جهت گیری توافقی (خصوصاً سهم سرانه و خدمات انتفاعی) در بین شاخص های حکمروایی خوب شهری در بین مدیران شهری در سکونتگاه های غیر رسمی می باشد. رهنما و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیق خود در خصوص شهرک شهید رجائی، به راهبردهای ساماندهی پرداخته اند و حتی در این پژوهش به استفاده از زمین های موقوفه آستان قدس رضوی برای کاهش آسیبهای اجتماعی و کالبدی محدوده اشاره شده است ولی عامل اصلی که ارتقاء خدمات را در این محدوده با مشکل مواجه می کند اختلاف بر سر خدمات انتفاعی است که هر یک از بازیگران شهری (شهرداری، آستان قدس رضوی و...) از زمین های مذکور می برند که در پژوهش رهنما و همکاران به آن اشاره ای نشده است. لذا در این پژوهش به جهت گیری توافقی در تهیه و تنظیم و حتی اجرای طرح های شهری بین نهاد های مذکور در جهت ارتقاء خدمات در سکونتگاه های غیر رسمی در راستای حکمروایی خوب شهری پرداخته شده است که پرداختن به همین موضوع عامل متمایز کننده پژوهش می باشد. و یا در پژوهش گوپته و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیق خود در خصوص سکونتگاه های غیر رسمی در بنگلادش، نیز سیاست گذاران و دست اندر کارانی که سیاست های عمرانی را در مناطق حاشیه نشین شهرها ارائه می کنند را فاقد روش شناسی و معیارهای مناسبی می دانند که آنها را قادر سازد مداخلاتی را تدوین کنند، که در این پژوهش بر

خلاف آن هر یک از مدیریت های چند گانه شهری را دارای معیارهای دقیق مختص به خود می داند ولی آنچه که موجب ارتقاء می شود تعدیل خواسته ها و معیارهای هر یک از بازیگران در یک جهت گیری توافقی در جهت نیازهای عمومی محلات حاشیه نشین می باشد.

۶- نتیجه گیری

یافته های این پژوهش در راستای هدف پژوهش مبنی بر ارائه راهکارهایی برای ارتقاء خدمات در بخش تجهیزات شهری (مراکز پلیس (کلاتری ها) و ایستگاه های آتش نشانی) بر اساس حکمروایی خوب شهری در محله شهید رجائی) حاکی از آن است که تغییرات خدمات تجهیزات شهری به واسطه عوامل حکمروایی خوب شهری شامل (جهت گیری توافقی، مشارکت، بینش راهبردی، تمرکز زدایی، عدالت و قانون مندی) توجیه می گردد. که در این بین جهت گیری توافقی بین مدیریت های چندگانه بیشترین تاثیر را در ارتقاء خدمات دارد. در بحث مدیران شهری، در یک طرف شهرسازان می باشند که آنها از نگاه خود بدون نگاه اجتماعی به تفکیک کاربری ها بر اساس سهم سرانه و تراکم مشخص (بر اساس استانداردهای معین) به این مهم می پردازند و در طرف مقابل برنامه ریزان شهری می باشند که از نظر آنها مشارکت ساکنین در تهیه ضوابط و تفکیک کاربری ها نیز مهم می باشد. با توجه به نتایج تحقیق که نشان می دهد شاخص های جهت گیری توافقی و بینش راهبردی و مشارکت به ترتیب بیشترین اثر را بر ارتقاء خدمات در بخش تجهیزات شهری (مراکز پلیس، کلاتری ها و ایستگاه های آتش نشانی) در سطح محله شهید رجائی مشهد دارند لذا تلفیق سیاست ها و توافق بر سر تصمیمات در خصوص تعیین سرانه ها و تراکم ها در طرح های بالادستی (جامع، تفضیلی و...) در بین بازیگران شهری از مسائل مهم در بحث مدیریت مشارکتی با راهبرد حکمروایی خوب در جهت ارتقاء خدمات می باشد. لذا توافق بر سر تهیه طرح های شهری در بین مدیران شهری در خصوص تعیین کاربری ها در سطح شهر و ضوابط مربوط به آنها که خود نشأت گرفته از بینش راهبردی آن بازیگران (استانداردی، شهرداری، اداره کل راه و شهرسازی، سازمان های خصوصی و...) است می تواند باعث ارتقاء خدمات در تمام محلات شهری و بخصوص محلات حاشیه نشین همچون شهرک شهید رجائی گردد.

پیشنهادات

- نیل به سمت جهت گیری توافقی با تسریع در امر توافقات در خصوص سهم سرانه و خدمات انتفاعی بین مدیران شهری (شهرداری، آستان قدس رضوی و...) در جهت تسهیل خدمات رسانی به محله شهرک شهید رجائی مشهد.
- تلفیق سیاست های متفاوت نهادهای خدمات رسان و بازیگران حوزه حکمروایی خوب شهری در راستای ارتقاء خدمات در مناطق حاشیه شهر (تعیین کاربری ها، ضوابط ساخت و ساز).
- مشارکت ساکنان مناطق حاشیه نشین همچون شهرک شهید رجائی در تهیه و اجرای طرح های شهری

- مدیریت بلند مدت با آینده نگری از سوی بازیگران شهری (شهرداری، اداره کل راه و شهرسازی و...) در تهیه طرح های بالادستی (جامع، تفصیلی، موضعی، موضوعی و...)
- تمرکززدایی (مدیریت مشارکتی مسئولین و مردم در تهیه طرح های تجهیزات شهری در مناطق حاشیه نشین).

کتابنامه

- ابراهیم زاده، عیسی، اسدیان، مرتضی (۱۳۹۲) تحلیل و ارزیابی میزان تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران مورد شناسی: شهر کاشمر، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای، شماره ۶، ص ۳۰-۱۷
- اسماعیل نژاد مرتضی، اسکندری ثانی، محمد (۱۳۹۵) مکان یابی تاسیسات و تجهیزات شهری در راستای بهره‌وری از زمان طلایی مدیریت بحران مطالعه: ایستگاه های آتش نشانی شهر بیرجند، فصلنامه دانش پیشگیری و مدیریت بحران، دوره ششم، شماره سوم، ص ۲۶۳-۲۵۲
- اصغری زمانی، اکبر؛ علیزاده زنوزی، شاهین؛ غلامحسینی، رحیم؛ (۱۳۹۷)، سنجش مناطق شهری بر اساس توزیع کاربری های خدمات شهری و اثرات آن در توزیع فضایی جمعیت (مطالعه موردی: مناطق شهر مرند)، آمایش محیط، ۱۱(۴۳): ۱-۲۰.
- پوراحمد، احمد، & خلیجی، محمد علی. (۱۳۹۳). قابلیت سنجی تحلیل خدمات شهری با استفاده از تکنیک ویکور (مطالعه موردی شهر بناب). برنامه ریزی فضایی، ۴(۲)، ۱-۱۶.
- پوراحمد، احمد، پیری، اسماعیل، محمدی، یادگار، پارسا، شهرام، حیدری، سامان (۱۳۹۷)، حکمروایی خوب شهری در محله های شهری (مورد مطالعه: شهر مریوان)، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۲۴ ص ۹۸-۸۱
- حکمت نیا، حسن، ملکی، محمد، موسوی، میرنجف & افشانی، علیرضا. (۱۳۹۶). سنجش میزان تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران (مطالعه موردی: شهر ایلام). پژوهشهای جغرافیای انسانی، 607-619, 49(3),
- حکیمی، هادی، الهامی، نسرین، پورحسینی، مهدیه (۱۳۹۷)، ارزیابی و رتبه بندی توزیع خدمات شهری در سکونتگاههای غیررسمی مطالعه موردی: کالانشهر تبریز، فصلنامه شهر پایدار، دور ۱، شماره ۴، ص ۷۱-۵۷
- حیدری، رسول، رستمی، مسلم (۱۳۹۳)، ارزیابی و ارائه الگوی بهینه مکانیابی به منظور تأسیس ایستگاههای آتشنشانی با استفاده از GIS (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)، مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، شماره ۲، ۸۷-۹۹
- رضائی، میثم، شمس الدینی، علی. (۱۳۹۸). تحلیلی بر رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در فضاهای شهری (مورد مطالعه: شهر فردوسیه - شهرستان شهریار). آمایش محیط، دوره ۱۲، شماره ۴۵، ص ۴۸-۲۵.
- رفیعی کیا، هادی. (۱۳۹۹). عارضه یابی سیستم عملکرد خدمات کلاتری و ارائه راهکارهای بهبود (مورد مطالعه: کلاتری های شهر تهران). پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، ۱۳(۱) (پیاپی ۴۹)، ۲۱-۴۶.
- رهنما، محمدرحیم، یعقوبی، مژگان (۱۴۰۱) توانمندسازی سکونتگاه غیر رسمی شهرک شهید رجایی مشهد، فصلنامه توسعه پایدار شهری و منطقه ای، دوره ۳، شماره ۲، ص ۲۳-۱
- زیاری، یوسفعلی، یزدانپناه، سمانه (۱۳۹۰). مکان یابی ایستگاه های آتشنشانی با استفاده از مدل AHP (مطالعه موردی شهر آمل) مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، ۶(۱۴)، ۷۴-۸۷

سجادیان، ناهید، سیدعلی پور، سیدخلیل، کشتکار، لیلا، و مریدی، ولی. (۱۳۹۴). بررسی نظام توزیع فضایی و تحلیل مکان گزینی کلاتتری های شهر اهواز با استفاده از تحلیل سلسله-مراتب فازی. (FAHP) پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۳(۹)،

۲۴-۱

شیخی، حجت، منصور، سحر، & نصراللهی، داود. (۱۳۹۶). تحلیل فضایی نواحی شهر بروجرد از نظر برخورداری از خدمات شهری با الگوهای تصمیم‌گیری چندمعیاره. برنامه ریزی فضایی، ۷(۲)، ۱-۲۰.

علوی، سید علی، سالاروند، اسماعیل، احمدآبادی، علی و بسحاق، محمدرضا، ۱۳۹۱، تحلیل فضا-مکانی عملکرد ایستگاههای آشنشانی بر پایه مدیریت بحران با استفاده از روش تلفیقی MCDM و تحلیل شبکه، دو فصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت بحران، شماره دوم، صص ۶۵-۵۷.

علوی، سید علی، شاکری منصور، الهه، گروسی، علیرضا (۱۳۹۷) سنجش توزیع فضایی فقر شهری با استفاده از مدل های تصمیم گیری در GIS (مطالعه موردی: مناطق ۲۱ گانه شهر بابل)، مجله علوم جغرافیایی، دوره ۱۴، شماره ۸۲، صص ۱۹۷-۱۸۱
غلامی محمد، شیبانی امین، عیسی، صفرعلی زاده، اسماعیل، حسین زاده، رباب (۱۳۹۶) اولویت بندی مولفه های حکمروایی شایسته شهری از دیدگاه فعالان بخش مدیریت شهری (مورد مطالعه، شهر بوکان). جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۷، شماره ۴، صص ۸۸-۷۷

فنی، زهره & روشن، عبدالله. (۱۳۹۶). مکان گزینی ایستگاه های آشنشانی با رویکرد پدافند غیرعامل مطالعه موردی: شهر بهبهان. فصلنامه علمی- پژوهشی اطلاعات جغرافیایی « سپهر 81-92»، 101(26)

قانونی، حسین، هاشمی، علی، و کریمی خوزانی، علی. (۱۴۰۱). چهارچوب ارزیابی عملکرد کلاتتری ها بر اساس طرح تحول کلاتتری و پاسگاه. پژوهش های مدیریت انتظامی (مطالعات مدیریت انتظامی)، ۱۷(۱)، ۱۳۵-۱۷۷

کیانی، اکبر؛ صفرزایی، عبدالغنی (۱۳۹۲)، بررسی و ارزیابی ایستگاه های آشنشانی شهر زابل با روش مدل چندمعیاری (با تأکید بر اولویت های راهبردهای کاهش مخاطرات شهری)، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۹۲(۳) صص ۱۴۲-۱۲۳
محمدی، علیرضا، هاشمی معصوم آباد، محمدی، چنور (۱۴۰۰) تحلیل فضایی توزیع و دسترسی به خدمات شهری در سطح محلات شهری با رویکرد عدالت فضایی (مطالعه موردی: کاربری های تجاری شهر اردبیل، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۶۳ صفحات ۱۱۷-۹۹

ملکی، سعید، آروین، محمود، بذرافکن، شهرام (۱۳۹۷)، بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب آور (مطالعه موردی: شهر اهواز) دانش شهرسازی، دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۹ صص ۱۸-۱

موسوی، میرنجف، امیدوارفر، سجاد، حسین زاده، رباب، و بایرام زاده، نیما. (۱۴۰۱). تحلیل عدالت فضایی در توزیع کاربری های خدماتی در مناطق شهری (نمونه موردی: مناطق ۵ گانه ارومیه). جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۱(۴۳)، ۱۶۲-۱۷۷

نجفی، مرتضی، سید علیپور، سید خلیل، نوایی، حسین (۱۳۹۹) مکان گزینی مراکز انتظامی در نواحی حاشیه نشین (مطالعه موردی: شهر بومهن)، فصلنامه علمی مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، دوره ۱ شماره ۴ (۵) ۱۲۲۲-۱۲۰۵

نصیری، اسماعیل (۱۳۹۳) چالش های فقر شهری و ضرورت رویکرد راهبردهای اجتماع محور در سکونتگاه های غیر رسمی (مطالعه موردی: محله بی سیم شهر زنجان)، مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی دوره ۹ تابستان ۱۳۹۳ شماره

۱۵۳-۲۷، ۱۶۸

نوری، محبوبه، رضایی، محمدرضا، یاراحمدی، منصوره. (۱۴۰۰). تحلیل اهمیت - عملکرد شاخص‌های حکمروایی خوب در شهر میراث جهانی یزد. فصلنامه علمی - پژوهشی - برنامه ریزی شهری، سال ۱۲ شماره ۴۶، ص ۱-۱۶

نوری، سپیده، و محمدی، علیرضا. (۱۳۹۶). تعیین عرصه های مناسب مکان‌گزینی کلاتری ها برای بهبود امنیت فضا مطالعه موردی اردبیل. پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران (پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی)، ۶(۳) (پیاپی ۱۸)، ۹۷-۱۱۵.

هاشمی بیستونی محمودرضا، شمس مجید (۱۳۹۸) تحلیل و ارزیابی شاخص های حکمروایی خوب شهری و تأثیر آن بر متغیر توسعه گردشگری در شهر بیستون. جغرافیای فضای گردشگری. دوره ۹، شماره ۳۳، ص ۱۵-۳۵

- Andrea Rigon, Diversity, justice and slum upgrading: An intersectional approach to urbandevelopment, (2022) p1-14
- Asad Asadzadeh, Alexander Fekete, Bijan Khazai, Mahsa Moghadas, Esfandiar Zebardast, Maysam, 2023, Capacitating urban governance and planning systems to drive transformative resilience, Sustainable Cities and Society, Volume 96, September Pages 1-16
- D.J.H.te Lintelo J.Gupte J.A.McGregor B.R.Lakshmana F.Jahanc Who fails, survives or grows in informal settlements in Bangladeshi cities?, Cities, Volume ۷۲, Part B, February ۲۰۱۸, Pages ۳۹۱-۴۰۲
- Fajle Rabbi Ashik, Sadia Alam Mim, Meher Nigar Neema, 2020, Towards vertical spatial equity of urban facilities: An integration of spatial and aspatial accessibility, Journal of Urban Management, Pages 77-92
- Kai Song, Yue Chen, Yongbiao Duan, Ye Zheng, 2023, Urban governance: A review of intellectual structure and topic evolution, Urban Governance, Volume 3, Issue 3, September 2023, Pages 169-185